

**Universiteit
Leiden**
The Netherlands

**Artikel 48 (e)EG-Verdrag en de transferregels, Hof
van Justitie EG 15 december 1995, nr. C-415/93**

Heerma van Voss, G.J.J.

Citation

Heerma van Voss, G. J. J. (1996). Artikel 48 (e)EG-Verdrag en de transferregels, Hof van Justitie EG 15 december 1995, nr. C-415/93. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3552>

Version: Not Applicable (or Unknown)
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3552>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

EG EN MENSENRECHTEN**ARTIKEL 48 (E)EG-VERDRAG EN DE VOETBAL-TRANSFERREGELS**

Hof van Justitie der Europese Gemeenschappen, 15 december 1995

(G.C. Rodríguez Iglesias, president, C.N. Kakouris, D.A.O. Edward, G. Hirsch, kamerpresidenten, G.F. Mancini (rapporteur), J.C. Moitinho de Almeida, P.J.G.Kapteyn, C. Gulmann, J.L. Murray, P. Jann, H. Ragnemalm, rechters, advocaat-generaal: C.O. Lenz)

Artikel 48 EEG-Verdrag verzet zich tegen de toepassing van regels waardoor een beroepsvoetballer slechts door een club van een andere lidstaat in dienst kan worden genomen, indien deze club aan de club van herkomst een transfer-, opleidings- of promotievergoeding heeft betaald. Eveneens verzet dit artikel zich er tegen dat voetbalclubs slechts een beperkt aantal beroepsspelers mogen opstellen die onderdaan zijn van een andere lidstaat. Dit arrest geldt niet voor vergoedingen die reeds zijn betaald of waarvoor verbintenissen voor de datum van het arrest zijn ontstaan, tenzij daartegen reeds beroep is ingesteld.

Zaak C-415/93, betreffende een verzoek aan het Hof krachtens artikel 177 EEG-Verdrag van het Hof van Beroep te Luik (België), in de aldaar aanhangige gedingen tussen

VZW Koninklijke Belgische Voetbalbond en J.-M. Bosman, tussen Royal Club Liégeois SA en J.-M. Bosman, SA d'économie mixte sportive de l'union du littoral de Dunkerque, VWZ Koninklijke Belgische Voetbalbond, Union des associations européennes de football (UEFA) en tussen Union des associations européennes de football (UEFA) en J.-M. Bosman

om een prejudiciële beslissing over de uitlegging van de artikelen 48, 85 en 86 EEG-Verdrag, wijst het Hof van Justitie (...)

het navolgende arrest (...)

Het bestaan van een belemmering van het vrije verkeer van werknemers

92. Derhalve moet worden onderzocht, of de transferregels een door artikel 48 van het Verdrag verboden belemmering van het vrije verkeer van werknemers opleveren.

93. Gelijk het Hof herhaaldelijk heeft vastgesteld, is het vrije verkeer van werknemers een van de fundamentele beginselen van de Gemeenschap en hebben de verdragsbepalingen die deze vrijheid waarborgen, rechtstreekse werking sedert het einde van de overgangspe-riode.

94. Het Hof heeft eveneens geoordeeld, dat de verdragsbepalingen inzake het vrije verkeer van personen het de gemeenschapsonderdanen gemakkelijker beogen te maken, om het even welk beroep uit te oefenen op het gehele grondgebied van de Gemeenschap, en in de weg staan aan regelingen die deze onderdanen minder gunstig behandelen wanneer zij op het grondgebied van een andere Lid-Staat een economische activiteit willen verrichten (zie arresten van 7 juli 1988, zaak 143/87, Stanton, *Jurispr.* 1988, p. 3877, r.o. 13, en 7 juli 1992, zaak C-370/90, Singh, *Jurispr.* 1992, p. I-4265, r.o. 16).

95. In deze context beschikken de onderdanen van de Lid-Staten in het bijzonder over het rechtstreeks aan het Verdrag ontleende recht om hun land van herkomst te verlaten teneinde zich naar het grondgebied van een andere Lid-Staat te begeven en aldaar te verblijven om er een economische activiteit te verrichten (zie onder meer arresten van 5 februari 1991, C-363/89, Roux, *Jurispr.* 1991, p. I-273, r.o. 9, en Singh, reeds aangehaald, r.o. 17).

96. Bepalingen die een onderdaan van een Lid-Staat beletten of ervan weerhouden zijn land van herkomst te verlaten om zijn recht van vrij verkeer uit te oefenen, leveren derhalve belemmeringen van die vrijheid op, zelfs wanneer zij onafhankelijk van de nationaliteit van de betrokken werknemers van toepassing zijn (zie ook arrest van 7 maart 1991, zaak C-10/90, Masgio, *Jurispr.* 1991, p. I-1119, r.o. 18 en 19).

97. In zijn arrest van 27 september 1988 (zaak 81/87, Daily Mail and General Trust, *Jurispr.* 1988, p. 5483, r.o. 16) heeft het Hof overigens verklaard, dat hoewel de verdragsbepalingen inzake de vrijheid van vestiging met name beogen te verzekeren dat buitenlandse onderdanen en vennootschappen in de Lid-Staat van ontvangst op dezelfde wijze worden behandeld als de onderdanen van die Lid-Staat, zij de Lid-Staat van oorsprong ook verbieden, de vestiging in een andere Lid-Staat te bemoeilijken van een van zijn onderdanen of van een naar zijn nationaal recht opgerichte en onder de definitie van artikel 58 vallende vennootschap. De door de artikelen 52 e.v. van het Verdrag gewaarborgde rechten zouden hun betekenis verliezen, indien de Lid-Staat van oorsprong ondernemingen kon beletten het land te verlaten teneinde zich in een andere Lid-Staat te vestigen. Dezelfde overwegingen gelden, wat artikel 48 van het Verdrag betreft, voor de regels die het vrije verkeer belemmeren van onderdanen van een Lid-Staat die in een andere Lid-Staat arbeid in loondienst willen verrichten.

98. De in de hoofdgedingen aan de orde zijnde transferregels gelden evenwel ook voor de transfer van spelers tussen clubs die tot verschillende nationale verenigingen binnen een zelfde Lid-Staat behoren, en voor transfers tussen clubs die tot dezelfde nationale vereniging behoren, gelden soortgelijke regels.

99. Gelijk Bosman, de Deense regering en de advocaat-generaal – in de punten 209 en 210 van zijn conclusie – hebben opgemerkt, kunnen deze regels het vrije verkeer van spelers die hun activiteit in een andere Lid-Staat willen verrichten, beperken door hen te beletten of hen ervan te weerhouden hun club te verlaten, zelfs na het verstrijken van de arbeidsovereenkomst die hen aan die club bindt.

100. Door te bepalen dat een beroepsvoetballer slechts voor een in een andere Lid-Staat gevestigde club kan gaan spelen indien deze club aan zijn oude club een transfervergoeding betaalt, waarvan het bedrag tussen de twee clubs wordt overeengekomen of wordt bepaald volgens de reglementen van de sportverenigingen, beperken die regels immers het vrije verkeer van werknemers.

101. Gelijk de nationale rechter terecht heeft opgemerkt, wordt aan deze vaststelling niet afgedaan door de omstandigheid, dat de door de UEFA in 1990 vastgestelde transferregels bepalen, dat de economische betrekkingen tussen de twee clubs geen gevolgen hebben voor de activiteit van de speler, die ongehinderd voor zijn nieuwe club mag spelen. Deze laatste club blijft immers gehouden de betrokken vergoeding te betalen op straffe van sancties die kunnen gaan tot schrapping wegens schulden. Daardoor wordt zij op even doeltreffende wijze belet een speler van een club uit een andere Lid-Staat in dienst te nemen zonder het bedrag van die vergoeding te betalen.

102. Deze conclusie wordt ook niet ontkracht door de door de KBVB en de UEFA aangevoerde rechtspraak van het Hof, volgens welke artikel 30 van het Verdrag niet van toepassing is op maatregelen die bepaalde verkoopmodaliteiten aan banden leggen of verbieden, mits deze van toepassing zijn op alle marktdeelnemers die op het nationale grond-

gebied activiteiten ontplooiën, en mits zij zowel rechtens als feitelijk dezelfde invloed hebben op de verhandeling van nationale produkten en op die van produkten uit andere Lid-Staten (zie arrest van 24 november 1993, gevoegde zaken C-267/91 en C-268/91, Keck en Mithouard, *Jurispr.* 1995, p. I-6097, r.o. 16).

103. Het volstaat immers erop te wijzen, dat ook al gelden de in de hoofdgedingen aan de orde zijnde regels ook voor transfers tussen clubs van verschillende nationale verenigingen binnen een zelfde Lid-Staat en al zijn zij analoog aan de regels die de transfers tussen clubs van dezelfde nationale vereniging beheersen, zij niettemin een rechtstreekse voorwaarde stellen voor de toegang van de spelers tot de arbeidsmarkt van de andere Lid-Staten en daardoor het vrije verkeer van werknemers kunnen belemmeren. Zij kunnen derhalve niet worden gelijkgesteld met regelingen inzake de modaliteiten van de verkoop van goederen, die volgens het arrest Keck en Mithouard buiten de werkingssfeer van artikel 30 van het Verdrag vallen (zie ook, betreffende het vrije verkeer van diensten, arrest van 10 mei 1995, zaak C-384/93, Alpine Investments, *Jurispr.* 1995, p. I-1141, r.o. 36-38).

104. De transferregels leveren derhalve door artikel 48 van het Verdrag in beginsel verboden belemmeringen van het vrije verkeer van werknemers op. Dit zou slechts anders zijn, indien die regels een rechtmatig, met het Verdrag verenigbaar doel zouden nastreven en hun rechtvaardiging zouden vinden in dwingende redenen van algemeen belang. In een dergelijk geval zou de toepassing van die regels evenwel ook geschikt moeten zijn om de verwezenlijking van het betrokken doel te waarborgen en zou zij niet verder mogen gaan dan nodig is voor het bereiken van dat doel (zie, onder meer, arrest Kraus, reeds aangehaald, r.o. 32 en arrest van 30 november 1995, zaak C-55/94, Gebhard, nog niet gepubliceerd in de *Jurisprudentie*, r.o. 37).

Het bestaan van rechtvaardigingsgronden

105. De KBVB, de UEFA en de Franse en de Italiaanse regering hebben allereerst betoogd, dat de transferregels hun rechtvaardiging vinden in het streven het evenwicht op het gebied van geldmiddelen en sportprestaties tussen de clubs te handhaven en de zoektocht naar talenten en de opleiding van jonge spelers te ondersteunen.

106. Gezien het grote maatschappelijke belang van de sport en inzonderheid van het voetbal in de Gemeenschap, moet worden erkend, dat de handhaving van een evenwicht tussen de clubs door een zekere gelijkheid van kansen en de onzekerheid van de resultaten veilig te stellen, en de aanmoediging van de indienstneming en opleiding van jonge spelers, rechtmatige doelstellingen zijn.

107. Met betrekking tot het eerste van deze doelstellingen heeft Bosman terecht opgemerkt dat de toepassing van de transferregels geen geschikt middel is om het evenwicht op het gebied van geldmiddelen en sportprestaties in de wereld van het voetbal te verzekeren. Deze regels beletten niet, dat de rijkste club de beste spelers in dienst nemen, noch dat de beschikbare geldmiddelen een beslissend element zijn in de sportcompetitie en dat het evenwicht tussen de clubs daardoor aanzienlijk wordt verstoord.

108. Met betrekking tot het tweede doel moet worden erkend, dat het vooruitzicht een transfer-, promotie- of opleidingsvergoeding te ontvangen, de voetbalclubs inderdaad kan aansporen op zoek te gaan naar nieuw talent en jonge spelers op te leiden.

109. Omdat de sportcarrière van jonge spelers evenwel onmogelijk met zekerheid kan worden voorspeld en slechts een klein aantal jonge spelers de sport als beroep gaat beoefenen, worden deze vergoedingen gekenmerkt door onzekerheid en toeval en staan zij in ieder geval los van de reële kosten die de opleiding van zowel de toekomstige beroepsvoetballers als degenen die nooit beroepsvoetballer zullen worden, voor de clubs meebrengen. In die omstandigheden kan het vooruitzicht dergelijke vergoedingen te ontvangen,

geen beslissende stimulans zijn om jonge spelers in dienst te nemen noch een geschikt middel om deze activiteiten te financieren, met name niet voor kleine clubs.

110. Gelijk de advocaat-generaal in de punten 226 e.v. van zijn conclusie heeft opgemerkt, kunnen dezelfde doelstellingen overigens op zijn minst even doeltreffend worden verwezenlijkt met andere middelen, die het vrije verkeer van werknemers niet belemmeren.

111. Verder is gesteld, dat de transferregels noodzakelijk zijn om de organisatie van het voetbal op mondiaal niveau veilig te stellen.

112. Dienaangaande moet worden opgemerkt, dat de onderhavige procedure betrekking heeft op de toepassing van deze regels binnen de Gemeenschap en niet op de betrekkingen tussen de nationale verenigingen van de Lid-Staten en die van derde landen. Dat voor de transfer tussen clubs van de nationale verenigingen van de Gemeenschap andere regels gelden dan voor de transfer tussen deze clubs en de clubs van de nationale verenigingen van derde landen, kan overigens geen bijzondere problemen opleveren. Gelijk uit de rechtsoverwegingen 22 en 23 *supra* blijkt, verschillen de regels die tot nog toe voor transfers binnen de nationale verenigingen van sommige Lid-Staten gelden, van die welke in internationaal verband worden toegepast.

113. Ten slotte kan het argument, dat die regels noodzakelijk zijn om de vergoedingen te compenseren die de clubs voor de indienstneming van hun spelers hebben moeten betalen, niet worden aanvaard, daar het ertoe strekt, de handhaving van belemmeringen van het vrije verkeer van werknemers te rechtvaardigen met het enkele feit dat deze belemmeringen in het verleden hebben kunnen bestaan.

114. Mitsdien moet op de eerste vraag worden geantwoord, dat artikel 48 van het Verdrag zich verzet tegen de toepassing van door sportverenigingen vastgestelde regels, volgens welke een beroepsvoetballer die onderdaan is van een Lid-Staat, bij het verstrijken van het contract dat hem aan een club bindt, door een club in een andere Lid-Staat slechts in dienst kan worden genomen, indien deze club aan de club van herkomst een transfer-, opleidings- of promotievergoeding heeft betaald.

De uitlegging van artikel 48 van het Verdrag ten aanzien van de nationaliteitsclausules

115. Met zijn tweede vraag wenst de nationale rechter in wezen te vernemen, of artikel 48 van het Verdrag zich verzet tegen de toepassing van door sportverenigingen vastgestelde regels, volgens welke de voetbalclubs voor de door hen georganiseerde competitiewedstrijden slechts een beperkt aantal beroepsspelers mogen opstellen die onderdaan zijn van een andere Lid-Staat.

Het bestaan van belemmeringen van het vrije verkeer van werknemers

116. Gelijk het Hof in rechtsoverweging 87 *supra* heeft vastgesteld, is artikel 48 van het Verdrag van toepassing op door sportverenigingen vastgestelde regels betreffende de voorwaarden waaronder beroepssporters een activiteit in loondienst kunnen verrichten. Derhalve moet worden onderzocht, of de nationaliteitsclausules een door artikel 48 van het Verdrag verboden belemmering van het vrije verkeer van werknemers opleveren.

117. Artikel 48, lid 2, bepaalt uitdrukkelijk, dat het vrije verkeer van werknemers de afschaffing inhoudt van elke discriminatie op grond van de nationaliteit tussen de werknemers der Lid-Staten, wat betreft de werkgelegenheid, de beloning en de overige arbeidsvoorwaarden.

118. Deze bepaling is met name ten uitvoer gelegd door artikel 4 van verordening (EEG) nr. 1612/68 van de Raad van 15 oktober 1968 betreffende het vrije verkeer van

werknemers binnen de Gemeenschap (PB 1968, L 257, p. 2), volgens hetwelk de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen die in een Lid-Staat de tewerkstelling van buitenlanders per onderneming, per bedrijfstak, per streek of op nationaal niveau, in aantal of in percentage beperken, niet van toepassing zijn op onderdanen van een andere Lid-Staat.

119. Hetzelfde beginsel verzet zich ertegen, dat clausules in de reglementen van sportverenigingen het recht van onderdanen van andere Lid-Staten om als beroepsspelers deel te nemen aan voetbalwedstrijden, beperken (zie arrest Donà, reeds aangehaald, r.o. 19).

120. Het is in dit verband van geen belang, dat deze clausules niet betrekking hebben op de indienstneming van die spelers, waarvoor geen beperkingen gelden, maar op de mogelijkheid voor hun clubs om hen voor een officiële wedstrijd op te stellen. Aangezien deelneming aan deze wedstrijden de essentie van de activiteit van een beroepsspeler is, is het duidelijk, dat een regeling die deze deelneming beperkt, ook de werkgelegenheid voor de betrokken speler beperkt.

Het bestaan van rechtvaardigingsgronden

121. Nu aldus het bestaan van een belemmering is aangetoond, dient te worden nagegaan, of deze ten aanzien van artikel 48 van het Verdrag kan worden gerechtvaardigd.

122. De KBVB, de UEFA en de Duitse, de Franse en de Italiaanse regering betogen, dat de nationaliteitsclausules gerechtvaardigd zijn om niet-economische redenen, die uitsluitend verband houden met de sport als zodanig.

123. Zij zouden immers in de eerste plaats dienen om de traditionele band tussen de club en haar land veilig te stellen. Die is van groot belang om het publiek ertoe te brengen zich met zijn favoriete club te identificeren, en om te verzekeren dat de clubs deelnemen aan internationale competities, waar zij in feite hun land vertegenwoordigen.

124. In de tweede plaats zouden deze clausules noodzakelijk zijn om een reserve aan nationale spelers te creëren, die groot genoeg is om de nationale ploegen in staat te stellen voor elke rol in de ploeg topspelers op te stellen.

125. In de derde plaats zouden zij ertoe bijdragen, dat tussen de clubs een evenwicht op het gebied van sportprestaties blijft bestaan, doordat zij beletten dat de rijkste clubs de beste spelers in dienst nemen.

126. Ten slotte beklemtoont de UEFA, dat de '3 + 2-regel' in samenwerking met de Commissie is opgesteld en regelmatig moet worden herzien om hem aan te passen aan de ontwikkeling van het gemeenschapsbeleid.

127. In dit verband dient eraan te worden herinnerd, dat het Hof in het arrest Donà (reeds aangehaald, r.o. 14 en 15) heeft erkend, dat de verdragsbepalingen inzake het vrije verkeer van personen zich niet verzetten tegen een regeling of praktijk waarbij buitenlandse spelers van bepaalde wedstrijden worden uitgesloten om niet-economische redenen die verband houden met het specifieke karakter en kader van deze wedstrijden en waarbij het dus uitsluitend om de sport als zodanig gaat, zoals bijvoorbeeld het geval is bij wedstrijden tussen nationale ploegen van verschillende landen. Het Hof heeft er evenwel op gewezen, dat deze inperking van de werkingssfeer van de betrokken bepalingen beperkt moet blijven tot haar eigenlijke doel.

128. In het onderhavige geval hebben de nationaliteitsclausules niet betrekking op specifieke wedstrijden waarbij de ploegen hun land vertegenwoordigen, maar gelden zij voor alle officiële wedstrijden tussen clubs en derhalve voor de essentie van de activiteit van de beroepsspelers.

129. In die omstandigheden kunnen de nationaliteitsclausules niet worden geacht in overeenstemming te zijn met artikel 48 van het Verdrag. Anders zou aan deze bepaling elk nuttig effect worden ontnomen en zou het fundamentele recht op vrije toegang tot het arbeidsproces, dat zij aan iedere werknemer van de Gemeenschap afzonderlijk toekent,

teniet worden gedaan (zie voor dit laatste punt, arrest van 15 oktober 1987, zaak 222/86, Heylens, *Jurispr.* 1987, p. 4097, r.o. 14).

130. Geen enkele van de argumenten die zijn aangevoerd door de sportverenigingen en door de regeringen die opmerkingen hebben ingediend, kan deze conclusie ontkrachten.

131. Allereerst dient erop te worden gewezen, dat de band tussen een voetbalclub en de Lid-Staat waarin zij is gevestigd, niet als inherent aan de sportactiviteit kan worden beschouwd, evenmin als de band tussen deze club en haar wijk, stad of streek of, in het geval van het Verenigd Koninkrijk, het door elk van de vier bonden bestreken gebied. Ofschoon in nationale kampioenschappen clubs van verschillende streken, steden of wijken tegen elkaar spelen, is er immers geen enkele regel volgens welke de clubs voor die wedstrijden slechts een beperkt aantal spelers uit andere steken, steden of wijken mogen opstellen.

132. Verder zijn de internationale competities voorbehouden voor clubs die in hun eigen land bepaalde sportresultaten hebben behaald, zonder dat daarbij de nationaliteit van hun spelers enig bijzonder belang heeft.

133. In de tweede plaats moet worden opgemerkt, dat de nationale ploegen weliswaar moeten bestaan uit spelers die de nationaliteit van het betrokken land bezitten, maar dat die spelers niet noodzakelijk moeten zijn gekwalificeerd voor clubs van dat land. De reglementen van de sportverenigingen bepalen trouwens, dat clubs die buitenlandse spelers in dienst hebben, die spelers in de gelegenheid moeten stellen deel te nemen aan bepaalde wedstrijden van de nationale ploeg van hun land.

134. Daarbij komt dat, zo het vrije verkeer van werknemers, waardoor de arbeidsmarkt van een Lid-Staat openstaat voor de onderdanen van de andere Lid-Staten, voor de eigen onderdanen de kansen op tewerkstelling in eigen land vermindert, het deze werknemers ook nieuwe kansen op tewerkstelling in de andere Lid-Staten biedt. Dergelijke overwegingen gelden uiteraard ook voor beroepsvoetballers.

135. Wat in de derde plaats de handhaving van het evenwicht op het gebied van sportprestaties betreft, moet worden opgemerkt, dat de nationaliteitsclausules, die de rijkste clubs beletten de beste buitenlandse spelers in dienst te nemen, niet geschikt zijn om dat doel te bereiken, daar geen enkele regel voor deze clubs de mogelijkheid beperkt om de beste nationale spelers in dienst te nemen, waardoor dat evenwicht evenzeer in gevaar wordt gebracht.

136. Met betrekking tot het argument, dat de Commissie aan de opstelling van de '3 + 2-regel' heeft meegewerkt, dient er ten slotte aan te worden herinnerd, dat de Commissie, behalve in de gevallen waarin haar dergelijke bevoegdheden uitdrukkelijk zijn toegekend, niet bevoegd is te garanderen dat een bepaalde gedraging verenigbaar is met het Verdrag (zie ook arrest van 27 mei 1981, gevoegde zaken 142/80 en 143/80, *Essevi en Salengo*, *Jurispr.* 1981, p. 141, r.o. 16). Zij is in geen geval bevoegd om machtiging te geven voor met het Verdrag strijdige gedragingen.

137. Uit het voorgaande volgt, dat artikel 48 van het Verdrag zich verzet tegen de toepassing van door sportverenigingen vastgestelde regels, volgens welke de voetbalclubs voor de door hen georganiseerde competitiewedstrijden slechts een beperkt aantal beroeps-spelers mogen opstellen die onderdaan zijn van een andere Lid-Staat.

De uitlegging van de artikelen 85 en 85 van het Verdrag

138. Aangezien de twee soorten regels waarop de prejudiciële vragen betrekking hebben, in strijd zijn met artikel 48, behoeft geen uitspraak te worden gedaan over de uitlegging van de artikelen 85 en 86 van het Verdrag.

De werking van het onderhavige arrest in de tijd

139. In hun schriftelijke en mondelinge opmerkingen hebben de KBVB en de UEFA het Hof attent gemaakt op de ernstige gevolgen die zijn arrest voor de organisatie van het voetbal in zijn geheel zou kunnen hebben, indien het zou oordelen dat de transferregels en de nationaliteitsclausules onverenigbaar zijn met het Verdrag.

140. Bosman heeft de mogelijkheid geopperd, dat het Hof de werking van zijn arrest, voor zover het de transferregels betreft, in de tijd beperkt, al meent hij dat dat niet noodzakelijk is.

141. Het is vaste rechtspraak, dat de uitlegging die het Hof krachtens de hem bij artikel 177 van het Verdrag verleende bevoegdheid aan een voorschrift van gemeenschapsrecht geeft, de betekenis en de strekking van dat voorschrift zoals het sedert het tijdstip van zijn inwerkingtreding moet of had moeten worden verstaan en toegepast, zo nodig verklaart en preciseert. Hieruit volgt, dat het aldus uitgelegde voorschrift door de rechter ook kan en moet worden toegepast op rechtsbetreffingen die zijn ontstaan en tot stand gekomen vóór het arrest waarbij op het verzoek om uitlegging is beslist, indien voor het overige is voldaan aan de voorwaarden waaronder een geschil over de toepassing van dat voorschrift voor de bevoegde rechter kan worden gebracht (zie onder meer arrest van 2 februari 1988, zaak 24/86, Blaizot, *Jurispr.* 1988, p. 379, r.o. 27).

142. Slechts bij uitzondering kan het Hof, met toepassing van een aan de communautaire rechtsorde inherent algemeen beginsel van rechtszekerheid, aanleiding vinden om voor iedere belanghebbende beperkingen te stellen aan de mogelijkheid, met een beroep op de aldus uitgelegde bepaling te goeder trouw tot stand gekomen rechtsbetreffingen weer in geding te brengen. Een dergelijke beperking kan door het Hof slechts worden aangebracht in het arrest waarin de gevraagde uitlegging wordt gegeven (zie onder meer arrest Blaizot, reeds aangehaald, r.o. 28, en Legros e.a., reeds aangehaald, r.o. 30).

143. In de onderhavige zaak konden de bijzondere kenmerken van de door de sportverenigingen vastgestelde regels voor de transfer van spelers tussen clubs van verschillende Lid-Staten en de omstandigheid dat dezelfde of overeenkomstige regels zowel op transfers tussen clubs van dezelfde nationale vereniging als op transfers tussen clubs van verschillende nationale verenigingen binnen een zelfde Lid-Staat van toepassing waren, onzekerheid doen ontstaan omtrent de verenigbaarheid van die regels met het gemeenschapsrecht.

144. Onder deze omstandigheden staan dwingende overwegingen van rechtszekerheid eraan in de weg, dat rechtssituaties die al hun gevolgen in het verleden hebben gesorteerd, weer in geding worden gebracht. Er dient evenwel in een uitzondering te worden voorzien voor de personen die tijdig stappen hebben ondernomen om hun rechten veilig te stellen. Ten slotte dient te worden gepreciseerd, dat de beperking van de gevolgen van deze uitlegging slechts kan worden aanvaard voor de transfer-, opleidings- en promotievergoedingen die op de datum van het onderhavige arrest reeds zijn betaald of nog zijn verschuldigd ter uitvoering van een vóór die datum ontstane verbintenis.

145. Mitsdien moet worden beslist, dat op de rechtstreekse werking van artikel 48 van het Verdrag geen beroep kan worden gedaan tot staving van vorderingen ter zake van een transfer-, opleidings- of promotievergoeding die op de datum van het onderhavige arrest reeds is betaald of nog is verschuldigd ter uitvoering van een vóór die datum ontstane verbintenis, behalve voor de justitiabelen die vóór die datum een beroep in rechte hebben ingesteld of een naar nationaal recht daarmee gelijk te stellen bezwaarschrift hebben ingediend.

146. Voor de nationaliteitsclausules kan de werking van het onderhavige arrest evenwel niet in de tijd worden beperkt. Gelet op de reeds aangehaalde arresten Walrave en Donà,

kon de justitiabele immers niet in redelijkheid aannemen, dat de uit die clausules voortvloeiende discriminaties verenigbaar waren met artikel 48 van het Verdrag.

(...)

HET HOF VAN JUSTITIE,

uitspraak doende op de door het Hof van Beroep te Luik bij arrest van 1 oktober 1993 gestelde vragen, verklaart voor recht:

- 1) Artikel 48 EEG-Verdrag verzet zich tegen de toepassing van door sportverenigingen vastgestelde regels, volgens welke een beroepsvoetballer die onderdaan is van een Lid-Staat, bij het verstrijken van het contract dat hem aan een club bindt, door een club van een andere Lid-Staat slechts in dienst kan worden genomen, indien deze club aan de club van herkomst een transfer-, opleidings- of promotievergoeding heeft betaald.
- 2) Artikel 48 EEG-Verdrag verzet zich tegen de toepassing van door sportverenigingen vastgestelde regels, volgens welke de voetbalclubs voor de door hen georganiseerde competitiewedstrijden slechts een beperkt aantal beroepsspelers mogen opstellen die onderdaan zijn van een andere Lid-Staat.
- 3) Op de rechtstreekse werking van artikel 48 EEG-Verdrag kan geen beroep worden gedaan tot staving van vorderingen ter zake van transfer-, opleidings- of promotievergoeding die op de datum van het onderhavige arrest reeds is betaald of nog is verschuldigd ter uitvoering van een vóór die datum ontstane verbintenis, behalve door de justitiabelen die vóór die datum een beroep in rechte hebben ingesteld of een naar nationaal recht daarmee gelijk te stellen bezwaarschrift hebben ingediend.

NOOT

1. De regeling van het vrij verkeer van personen, goederen, diensten en kapitaal binnen de EG kent een discriminatieverbod dat in dit blad zelden uitdrukkelijk aan de orde komt. Met name het vrij verkeer van personen, en in het bijzonder dat van werknemers (artikel 48 EG-Verdrag), heeft daarmee naast economische echter ook mensenrechtelijke aspecten. Het EG-Verdrag en de jurisprudentie van het EG-Hof gaan in hoofdzaak uit van de economische doelstellingen van het Verdrag en leggen de nadruk op de vestiging van de gemeenschappelijke arbeidsmarkt in het EG-gebied. Dat met de rechtspraak van het EG-Hof ook mensenrechten kunnen zijn gediend wordt door deze uitspraak wel in het bijzonder aangetoond. Wij beperken ons in dit blad tot de mensenrechtelijke kant van de zaak, reden waarom uit dit toch al uitvoerige arrest de overwegingen omtrent de ontvankelijkheid niet zijn opgenomen.

2. Het EG-Hof heeft met deze inmiddels zeer bekende uitspraak in de eerste plaats een einde gemaakt aan het systeem van transfervergoedingen in het professionele voetbal. De kernoverweging is nr. 100, waarin wordt vastgesteld dat zulke vergoedingen het vrije verkeer van werknemers belemmeren. Dat de speler niet formeel wordt belet om voor zijn nieuwe club te gaan spelen ook als die de verschuldigde transfersom niet betaalt, doet daaraan niet af, want door de daarop gestelde sancties wordt dat in de praktijk onmogelijk gemaakt. De uitspraak geldt in beginsel slechts voor de overstap van een EU-onderdaan naar een vereniging

in een andere EU-lidstaat, maar heeft ook effect voor de EER-landen. Het lijkt niet waarschijnlijk dat de Europese voetbalbond UEFA echter het transfersysteem zal laten bestaan voor de resterende Europese landen, noch dat de nationale voetbalbonden dat voor interne transfers zouden doen. Dat zou immers een grote verstoring van de verhoudingen tussen de clubs meebrengen.

Ter rechtvaardiging van het transfersysteem was het streven aangevoerd om het evenwicht te handhaven op het gebied van geldmiddelen en sportprestaties tussen de clubs en de zoektocht naar talenten en de opleiding van jonge spelers te ondersteunen. Het EG-Hof acht deze doelstellingen rechtmatig, maar de transferregels geen geschikt middel om deze doelstellingen te verwezenlijken. Deze doelstellingen kunnen ook op andere wijze worden gerealiseerd, zonder het vrije verkeer van werknemers te belemmeren. Advocaat-generaal Lenz had daartoe in zijn (113 bladzijden tellende) conclusie twee mogelijkheden genoemd. De eerste is de totstandkoming van een collectieve arbeidsovereenkomst die grenzen stelt aan de spelerssalarissen. Een effectievere methode achtte hij echter een herverdeling van de inkomsten van de verenigingen, waaronder de inkomsten uit uitzendingen van wedstrijden op de televisie (pt. 226-234). Inmiddels is gebleken dat de Nederlandse voetbalbond, de KNVB, niet alleen het oordeel van het Hof accepteert, maar kennelijk ook de conclusie van de Advocaat-generaal op dit punt ter harte heeft genomen.

Evenmin is geaccepteerd dat de transfervergoeding wordt gezien als vergoeding voor opleidingskosten van jonge spelers. Advocaat-Generaal Lenz heeft gesteld dat het huidige systeem niet als zodanig geldt, omdat de transfervergoedingen niet gerelateerd zijn aan gemaakte kosten (pt. 237, vgl. ov. 109 van het EG-Hof). Het EG-Hof sluit zelfs betaling van opleidingskosten in het algemeen uit. De vraag is echter of dit laatste niet wat te ver gaat. In Nederland is bijvoorbeeld door de Hoge Raad wel de mogelijkheid aanvaard van een studie-overeenkomst, waarbij een deel van de studiekosten wordt terugbetaald indien de werknemer de dienst verlaat tijdens of onmiddellijk na afloop van de studieperiode (HR 10 juni 1983, *NJ* 1983, 796). Voor dergelijke gevallen bieden echter ook de conclusie van Lenz (pt. 239), en het standpunt van de Commissie wel openingen. Een transfersom bij de overgang van amateur naar beroepsvoetbal lijkt ook niet door het arrest te worden uitgesloten.

3. Wat de mensenrechten betreft lijkt met het transfersysteem zowel het verbod van dwangarbeid als het recht op arbeid aan de orde. Het verbod op dwangarbeid (artikel 4, tweede lid EVRM, 8, derde lid IVBPR, IAO-Verdragen 29 en 105) in die zin dat een werknemer zich gedwongen zou zien bij zijn oude vereniging te blijven indien hij met een nieuwe club overeenstemming heeft bereikt, maar deze het niet met de oude vereniging eens wordt over de transfervergoeding. In dit verband wordt wel gesproken van 'moderne slavernij', hetgeen wat overdreven aandoet gelet op de in het profvoetbal aan de orde zijnde salarissen. Niettemin is het duidelijk dat een speler door het transfersysteem tegen zijn zin kan worden gedwongen te blijven werken bij een bepaalde club, ook al heeft hij zijn dienstverband rechtmatig beëindigd. Het is opvallend dat het EG-recht meer bescherming biedt dan bijvoorbeeld het EVRM. In de zaak-Mühren (die betrekking had

op een interne transfer binnen Nederland waar het EG-recht niet van toepassing is) werd deze kwestie immers door de Europese Commissie voor de Rechten van de Mens afgedaan met de overweging dat de klager er vrijwillig voor had gekozen beroepsvoetballer te worden, wetende dat hij daardoor onderworpen was aan de regels met betrekking tot toekomstige werkgevers. Bovendien zou het systeem, ook al zou dat enige ongemakken met zich brengen, voor de klager niet als onderdrukkend of bezwarend kunnen worden beschouwd, vooral gezien het feit dat het niet direct zijn contractsvrijheid aantastte (Zaak 9322/81, *X v. Nederland, D & R* 32 (1983), p. 180 (182-183), geciteerd bij P. van Dijk/G.J.H. van Hoof, *De Europese Conventie in theorie en praktijk*, derde druk, Nijmegen 1990, p. 273). Een veel formelere interpretatie dan die van het EG-Hof dus, waarmee het laatste Hof aantoont dat de EG wat meer potjes kan breken dan de Raad van Europa. Men kan echter ook zeggen: in de praktijk van dwangarbeid, zoals die wordt besproken in de organen van de VN, de IAO en de Raad van Europa, komen schendingen van het verbod van dwangarbeid aan de orde die zoveel fundamenteeler zijn dan die van het transfersysteem voor profvoetballers, dat aan die zaken (terecht) prioriteit wordt verleend (zie voor een overzicht Lammy Betten, *International Labour Law, Selected Issues*, Deventer/Boston 1993, pp. 125-155). Opmerking verdient nog dat het EU-Verdrag in artikel F, tweede lid de eerbiediging van de in het EVRM gewaarborgde grondrechten als algemene beginselen van het Gemeenschapsrecht verzekert. Hoewel het EG-Hof over dit deel van het EU-Verdrag niet bevoegd is, kan men zich voorstellen dat dit artikel toch een ingang biedt voor het EG-Hof. Elke verwijzing naar het EVRM ontbreekt echter in de uitspraak, zowel als in de conclusie van advocaat-generaal Lenz. Het EG-Hof is overigens gevraagd om advies uit te brengen over de verhouding tussen EVRM en EU ten behoeve van de komende herziening van het EU-verdrag.

Wat betreft het recht op arbeid denken we met name aan het recht van vrije arbeidskeuze (artikelen 19, derde lid Grondwet, 1 ESH, 6 IVESCR en 1 van IAO-Verdrag 117 betreffende de werkgelegenheidspolitiek, dat door Nederland niet is geratificeerd). De Nederlandse Hoge Raad verwierp in 1980 in de reeds genoemde zaak-Mühren een beroep op de rechtstreekse werking van de artikelen 1 ESH, 1 IAO-Verdrag 117 en 6 IVBPR (HR 17 oktober 1980, *NJ* 1981, 141). In Nederland is het recht op arbeid van profvoetballers met name aan de orde geweest ingeval van personen die uit de selectie van het eerste team werden gezet. Zo dwong de speler Arie Haan destijds zijn terugkeer in de selectie van Ajax via de rechter af (Pres. Rb. Amsterdam 3 april 1975, *NJ* 1975, 285, *Prg.* 1975, nr. 1022), en werd dezelfde Haan onlangs aan deze rechtspraak herinnerd, toen hij in de hoedanigheid van trainer van Feyenoord vergeefs trachtte twee spelers buiten het team te zetten. Het recht op arbeid werd echter nog niet met succes ingezet tegen het transfersysteem. Het sinds 1983 geldende grondwettelijke recht van vrije arbeidskeuze heeft in de Nederlandse rechtspraak in het algemeen nog weinig aandacht gekregen. Bij binnenlandse transfers zou een beroep op artikel 19, derde lid Grondwet echter zeker het proberen waard zijn (zie voor een recente en diepgaande beschouwing over de horizontale werking van dit

recht, F.B.J. Grapperhaus, *Werknemersconcurrentie*, diss. UvA, Deventer 1995, pp. 63-100).

4. De tweede belangrijke uitspraak van het EG-Hof betreft het verbod op de beperking van de opstelling van buitenlandse spelers in een elftal. Dit verbod geldt niet voor wedstrijden van nationale voetbalelftallen, waar deze regel om louter sportieve redenen geldt (HvJ EG 14 juli 1976, nr. 13/76, Donà, *Jur.* 1976, p. 1333, *NJ* 1977, 139). Het overigens consequent toepassen van het discriminatieverbod door het EG-Hof verrast niet, want deze ligt volledig in de lijn van zijn andere uitspraken op het gebied van discriminatie naar nationaliteit. Ook hier geldt dat de mensenrechtelijke bepalingen minder effectief zijn. Artikel 26 IVBPR wordt door het VN-Mensenrechtencomité steeds strikter uitgelegd. Artikel 14 EVRM komt pas aan de orde met betrekking tot de toepassing van andere in het EVRM genoemde rechten. Gevoel voor humor spreekt uit r.o. 131 van het arrest, waarin het EG-Hof er op wijst dat de band tussen een voetbalclub en een land niet inherent is aan de sport, nu immers in nationale kampioenschappen clubs van verschillende streken, steden of wijken tegen elkaar spelen, zonder dat een regel bepaalt dat voor die wedstrijden slechts een beperkt aantal spelers uit andere streken, steden of wijken mogen worden opgesteld. En even laconiek is r.o. 134, waarin wordt opgemerkt dat het vrij verkeer van werknemers voor zover het minder kansen biedt tot tewerkstelling in eigen land, nieuwe kansen biedt in andere landen.

5. Tot slot toont het EG-Hof nog enige consideratie in die zin dat reeds voor de datum van het arrest betaalde vergoedingen en aangegane verbintenissen terzake buiten de werking van het arrest vallen. Deze overweging op grond van de rechtszekerheid lijken we steeds vaker tegen te komen bij ingrijpende uitspraken, zoals eerder in *Defrenne-2* (HvJ EG 8 april 1976, nr. 43/75, *Jur.* 1976, p. 455) en *Barber* (HvJ EG 17 mei 1990, nr. C-262/88, *Jur.* 1990, p. I-1889) aangaande gelijke behandeling van mannen en vrouwen bij beloning respectievelijk pensioen.

6. Dit arrest zal niet alleen de afschaffing van de transfervergoedingen en de buitenlanderregel meebrengen. Voetbalbonden zullen geneigd zijn alternatieven te onderzoeken, waarbij gedacht kan worden aan de reeds genoemde (beperkte) opleidingsvergoedingen of de invoering van concurrentiebedingen. Er zal dus nog wel nieuwe rechtspraak komen over de aanvaardbaarheid daarvan, die het EG-Hof het recht op vrije arbeidskeuze verder zal doen uitwerken. Vaststaat in elk geval dat het voor veel profvoetballers gemakkelijker wordt om na afloop van een overeenkomst van vereniging te veranderen. Een deel van het geld dat nu wordt besteed aan transfersommen zal dan ten goede komen aan verbetering van het salaris van de spelers zelf. En verenigingen zullen geneigd zijn de goede spelers langdurige overeenkomsten aan te bieden om overstap te voorkomen. De rechtspositie van profvoetballers wordt door het arrest dus versterkt. Primair betreft dat de betere voetballers, maar in hun voetspoor zullen ook anderen in en buiten het beroepsvoetbal daarvan kunnen profiteren. Ook uit een oogpunt

van mensenrechten is interessant hoe ver dit gaat. De Leuvense hoogleraar arbeidsrecht R. Blanpain heeft in het verleden de aandacht gevestigd op de Belgische praktijk waarbij ook in vele andere sporten, ook op amateurniveau en ten aanzien van spelers van jeugdige leeftijd, transfersystemen bestaan. Hier lijkt het om veel kwalijker praktijken te gaan. De amateursport wordt niet direct door dit arrest geraakt. Gesuggereerd is echter al dat het algemene discriminatieverbod van artikel 6 EG-Verdrag hiervoor een opening zou bieden (K.J.M. Mortelmans/H.A.G. Temmink, noot in *AA* 45(1996)3, pp. 166-183, 178). Daarnaast kan worden gedacht aan misstanden buiten de sportwereld. Wellicht biedt dit arrest ook openingen buiten het EG-verdrag. De gedurfde uitspraak van het EG-Hof maakt het ook gemakkelijker de mensenrechtelijke bepalingen ruimer dan voorheen uit te leggen.

G.J.J. Heerma van Voss*

* Universitair hoofddocent sociaal recht RU Limburg.